

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Disputatæ Dicuntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum fidei forma sit charitas.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

quem affectio sequitur, uel qui ad opus inclinatur, quæ tria inueniuntur in fide. nam ex affectione quæ inclinatur ad fidem. Credimus. n. quod uolumus. Ipsa etiam affectio fidem sequitur, secundum quod actus fidei generat quodammodo charitatis actum. Ipsa etiam ad opus dirigit. nam fides per dilectionem operatur, Gal. 5. Sed hi non uidentur intelligere, quid sit intellectus practicus. Intellectus enim practicus id est, quod intellectus operatiuus. unde sola extensio ad opus facit aliquem intellectum esse practicum. Relatio autem ad affectionem, uel antecedentem, uel consequentem non trahit ipsum extra genus speculationem ueritatis afficeretur, nunquam in actu intellectus speculatiui esset delectatio, quod est contra philosopho in 10. Ethic. qui ponit purissimam delectationem esse in actu intellectus speculatiui, nec qualibet relatio ad opus facit intellectum esse practicum: quia simplex speculatio potest alicui esse remota occasio aliquid operandi, sicut philosophus speculatur animam esse immortalem, & exinde sicut a causa remota sumere potest occasionem aliquid operandi. Sed intellectum practicum oportet esse proximam regulam operis, utpote quod consideretur ipsum operabile, & rationes operandi, & cause operis. Constat autem quod obiectum fidei non est uerum operabile, sed uerum increatum, in quo non potest nisi actus intellectus speculatiui. unde fides est in intellectu speculatiuo, quamuis sit, ut occasio remota aliquid operandi. unde sibi non attribuitur operatio, nisi mediante dilectione. Sciendum tamen quod non est in intellectu speculatiuo absolute, sed secundum quod subditur imperio uoluntatis: sicut & temperantia est in concupiscibili secundum quod participat aliquam rationem. Cum enim ad bonitatem alicuius potentie requiratur, quod illa potentia subdatur alicui potentie superiori sequendo eius imperium, non solum exigitur, quod potentia superior sit perfecta ad hoc quod recte imperet, uel dirigat: sed inferior ad hoc quod propter obediatur. unde ille qui habet rationem rectam, sed concupiscibilem indomitam non habet temperantiam uirtutem: quia infestat passionibus quamuis non deducatur, & sic non facit opus uirtutis facilliter & delectabiliter, quod exigitur ad uirtutem. Sed oportet ad hoc quod temperantia in sit, quod ipsamet concupiscibilis sit per habitum perfectam, ut sine aliqua difficultate uoluntati subdatur, & secundum hoc habitus temperantie dicitur esse in concupiscibili. Et similiter ad hoc, quod intellectus propter sequatur imperium uoluntatis, oportet quod aliquis habitus sit in ipso intellectu speculatiuo, & hic est habitus fidei diuinitus infusus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod uerbum illud Aug. intelligitur de uirtutibus moralibus, de quibus ibi loquitur. Vel potest dici, quod loquitur de uirtutibus, quantum ad formam eorum, quæ est charitas.

AD SECUNDVM dicendum, quod in hoc quadam perfectio est cognoscitiua, quod uoluntati obtemperet Deo inherenti.

AD III. dicendum, quod Aug. loquitur de actu fidei, qui quidem dicitur esse in uoluntate non sicut in subiecto; sed sicut in causa, in quantum est a uoluntate imperatus. Et similiter dicendum ad quartum.

AD V. dicendum, quod in eodem esse dispositionem & habitum, non est necesse, nisi quando ipsa dispositio sit habitus, sicut patet in membris corporis in quo de dispo. unius membri relinquatur aliquis effectus in aliquo alio membro, & similiter in uiribus animalium.

ma; quia ex bona dispositione phantasia sequitur perfectio cognitionis in intellectu.

AD VI. Dicendum, quod actus uoluntatis dicitur esse, non solum quem uoluntas elicit: sed quod uoluntas imperat. unde in utroque merum consistere potest, ut ex dictis patet.

AD VII. Dicendum, quod duarum potentialium non potest esse unus habitus ex aquo: sed potest esse unus secundum quod habet ordinem ad aliam, & sic est de fide.

ARTICVLVS V.

Utrum fidei forma sit charitas.

QVINTO quaeritur, utrum fidei forma sit charitas. Et uidetur quod non. Eorum enim quæ ex opposito diuiduntur, non potest unum esse forma alterius; sed fides & charitas ex opposito diuiduntur. ergo &c. Sed dicendum, quod secundum se consideratæ ex opposito diuiduntur, prout esse ordinatur ad unum finem, quem suis actibus merentur, potest esse, quod charitas sit forma fidei.

¶ 2 Sed contra, inter causas duæ sunt extrinsecæ, scilicet agens & finis, duæ uero intrinsecæ, scilicet forma, & materia; possunt autem duo diuersa conuenire in uno principio extrinseco, non autem propter hoc conuenire in uno principio intrinseco. ergo ex hoc quod fides, & charitas ordinantur in unum finem non potest esse, quod charitas sit forma fidei. Sed dicendum quod charitas non est forma intrinseca; sed extrinseca quasi exemplaris.

¶ 3 Sed contra, exemplatum speciem ab exemplari recipit. Vnde Hila. dicit quod imago est res ad quam imaginatur species indifferens: sed fides non recipit speciem charitatis. ergo charitas non potest esse forma exemplaris fidei.

¶ 4 Præter. Omnis forma, uel est substantialis, uel accidentalis, uel exemplaris: sed charitas non est in dei forma substantialis, quia sic esset de integritate eius: nec iterum accidentalis, quia sic fides esset nobilior charitate, sicut subiectum accidentis, nec sicut iterum exemplaris: quia sic charitas posset esse sine fide, sicut exemplar sine exemplato. ergo charitas non est forma fidei.

¶ 5 Præter. Præmium respondet merito: sed premium consistit principaliter in tribus dotibus, scilicet in uisione, quæ succedit fidei, tenore quæ succedit spei, fruitione quæ respondet charitati. unde principaliter premium consistit in uisione: unde dicit Augustinus, quod uisio est non merces. ergo & meritum, & premium debet attribui fidei, & ita secundum quod ordinatur ad merendum, magis uidetur fides esse forma charitatis, quam e conuerso.

¶ 6 Præter. Vnius perfectibilis una est perfectio: sed forma fidei est gratia. ergo non est eius forma charitatis, cum charitas non sit idem quod gratia.

¶ 7 Præter. Matth. 1. super illud, Abraham genuit Isaac, dicit glossa, fides spes, & spes charitatis, quod intelligitur quantum ad actus, non quantum ad habitus. ergo actus charitatis dependet ab actu fidei; sed forma non dependet ab eo cuius est forma, sed potius e contrario. ergo charitas non est forma fidei secundum quod ordinatur ad actum meritorium.

¶ 8 Præter. Habitibus penes obiecta distinguuntur: sed obiecta fidei, & charitatis sunt diuersa. scilicet boni & uerum. ergo & habitus formaliter distinguuntur: sed omnis actus est a forma. ergo istorum habituum diuersi sunt actus, & ita in ordine ad actus non potest esse, quod

de. 7. 2. & te mo 5.

quod charitas sit forma fidei.

¶ 9. Præ. Si secundum hoc charitas sit forma fidei, quod fidem informat. si ergo charitas non informat fidem nisi per ordinem ad actum, non erit charitas forma fidei, sed actus fidei.

¶ 10. Præ. Primum Cor. 13. dicit Apostolus, nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc, ubi fides, spes, charitas ex opposito diuiduntur. uidetur autem quod loquatur de fide formata, quia fides informis non potest esse uirtus, ut dicitur infra. ergo fides formata contra charitatem diuiditur, non ergo potest charitas fidei forma esse.

¶ 11. Præ. Ad actum uirtutis requiritur, quod sit rectus & quod sit uoluntarius: sed sicut uoluntarii actus principium est uoluntas, ita recti actus principium est ratio. ergo sicut ad actum uirtutis requiritur id, quod est uoluntas, ita illud quod est ratio, & ita sicut charitas, quæ est in uoluntate, est forma uirtutis, ita & fides quæ est in ratione. unum ergo non debet dici forma alterius.

¶ 12. Præ. Ab eodem aliquid uiuificatur & formatur: sed uita spiritualis attribuitur fidei, ut patet Abachuc secundo. Iustus autem meus ex fide uiuit. ergo & formatio uirtutum magis debet attribui fidei, quam charitati.

¶ 13. Præ. In eo qui habet gratiam actus fidei formatus est: sed possibile est actum fidei talis hominis nullum ad charitatem habere ordinem. ergo actus fidei potest esse formatus non per charitatem: & ita non uidetur quod in ordine ad actum, charitas sit forma fidei.

SED CONTRA, Illud est forma fidei, sine quo fides est informis: sed sine charitate fides est informis ergo charitas est forma fidei.

¶ 1. Præ. Ambr. dicit, quod charitas est mater omnium uirtutum, quæ omnes informat.

¶ 2. Præ. Secundum hoc aliqua uirtus dicitur esse forma, quod actum meritorum elicere potest: sed nullus actus potest esse meritorius & Deo acceptus, nisi ex amore procedat. ergo charitas est omnium uirtutum forma.

¶ 3. Præ. Illud a quo res habet efficaciam operandi, est forma eius: sed fides habet efficaciam, a charitate, quia fides per dilectionem operatur. Gal. 5. ergo charitas est forma fidei.

RESPON. Dicendum, quod circa hanc questionem sunt diuersæ opiniones. Quidam enim dixerunt quod ipsa gratia est forma fidei, & aliarum uirtutum, non autem aliqua alia uirtus, nisi quatenus ponitur gratiam esse idem per essentiam cum uirtute. Sed hoc esse non potest: si uic. gratia, & uirtus per essentiam differant siue ratione tamen, gratia ad essentiam animæ respicit, uirtus autem ad potentiam, quamuis autem essentia sit radix omnium potentiarum, tamen non ex quo omnes potentie ab essentia fluunt, cum quædam potentie sint naturaliter alius priores, & alias moueant. Unde oportet, quod etiam habitus in inferioribus uirtutibus formant per habitus, qui sunt in superioribus. & sic ab aliqua uirtute superiori debet esse inferiorum uirtutum formatio, non a gratia immediate. Unde quasi communiter dicitur, quod Charitas, quasi propria uirtutum sit aliarum uirtutum forma, non solum in quantum uel esse idem cum gratia, uel habet gratiam inseparabiliter annexam, sed etiam ex hoc ipso, quod est charitas: & sic etiam fidei forma dicitur esse. Quomodo autem fides per charitatem formetur, sic intelligendum est. Quando cum que enim duo sunt principia mouentia, uel agentia adinuicem ordinata id, quod in effectu est ab agente superiori, est sicut formale: quod uero est ab

A inferiori agente, est sicut materiale. Et hoc patet tamen in naturalibus, quam in moralibus. in actu enim nutritiua potentia est uis animæ, sicut agens primum: calor uero ignis sicut agens instrumentale, ut dicitur in 2. de Anima. quod autem in carne, quæ generatur per nutritionem, est ex parte caloris ignei, utpote aggregatio partium uel siccitas uel aliquid huiusmodi, est materiale respectu spiritus carnis, quod est ex uis animæ. Similiter cum ratio inferioribus potentiis imperet, utpote concupiscibili, & irascibili, in habitu concupiscibili, hoc quod est ex parte concupiscibili utpote pronitas quædam ad utendum aliquo modo concupiscibilibus, est quasi materiale in temperantia.

B Ordo uero, qui est rationis, & rectitudo est quasi forma eius, & sic est in aliis uirtutibus moralibus: unde quidam Philosophi omnes uirtutes scientias appellabant, ut dicitur in 6. Eth. Cum igitur fides sit in intellectu sicut quod est motus, & imperatus a uoluntate, id quod est ex parte cognitionis, est quasi materiale in ipsa; sed ex parte uoluntatis accipienda est ipsius formatio. Et ideo, cum charitas sit perfectio uoluntatis, a charitate fides dicitur informatur, & eadem ratione omnes alie uirtutes prout a Theologo considerantur, prout sunt principia actus meritorii. Non autem potest aliquis actus esse meritorius, nisi sit uoluntarius, ut supra dictum est. Et sic patet

C quod omnes uirtutes quas Theologus considerat, sunt in uirtutibus animæ, & prout sunt a uoluntate motæ.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non dicitur esse forma fidei charitas, per modum quo forma est pars essentia, sicut enim contra fidem diuidi non potest: sed in quantum aliquam perfectionem fides a charitate consequitur, sicut in uniuerso elementa superiora dicuntur esse ut forma inferiorum, ut dicitur in 4. Physi. Et per hoc patet responsio ad secundum.

AD III. Dicendum, quod modus quo charitas dicitur forma, appropinquat ad modum illi quo exemplar formam dicimus: quia id quod est perfectio in fide a charitate deducitur, ita quod charitas habeat illud essentialiter, fides uero & ceteræ uirtutes participatiue.

AD IIII. Dicendum, quod ipse habitus charitatis, cum non sit intrinsecus fidei, non potest dici forma substantialis, neque accidentalis eius; potest autem aliquo modo dici exemplaris forma, nec tamen oportet, quod charitas sine fide esse possit. non enim fides exemplatur a charitate secundum illud quod est fides, sicut enim fides charitatem precedit non ex parte eius, quod cognitionis est in fide; sed solum secundum quod est perfecta. Et nihil prohibet, quod fides quantum ad hoc sit prior charitate, & sine ea charitas esse non possit, & quantum ad aliud sit exemplar fidei, quam semper format, utpote semper sibi presentem. Sed id, quod est charitate in fide relinquitur, est fidei intrinsecum, & hoc quomodo sit fidei accidentale, uel substantiale infra dicitur.

AD V. Dicendum, quod uoluntas, & intellectus diuersimode se præcedunt adinuicem. Intellectus enim præcedit uoluntatem in uia receptionis. Ad hoc enim quod aliquid uoluntatem moueat, oportet, quod primum in intellectu recipiatur, ut patet in 3. de Anima. Sed in mouendo, siue agendo uoluntas est prior: quia omnis actio uel motus est ex intentione boni. Et inde est, quod uoluntas omnes uires inferiores mouere dicitur, cuius obiectum proprium est bonum sub ratione boni. Præmium autem dicitur per modum receptionis, sed meritum per modum actionis. Et inde est, quod totum præmiu principaliter attribuitur intellectui,

cult. to.

D. 663.

ar. 3. huius q.

D. 711.

lectui, & dicitur uisio tota merces, quia inchoatur merces in intellectu, & consumatur in affectu. Meritum autem attribuitur charitati, quia primum mouens ad operandum opera meritoria est uoluntas, quam charitas perficit.

Ad vi. dicendum, quod plures esse perfectiones unius rei eodem ordine est impossibile. Gratia autem est sicut perfectio prima uirtutum: sed charitas sicut perfectio prima.

Ad vii. dicendum, quod actus fidei quod charitate procedit, est actus imperfectus, a charitate perfectione expectatus. Fides enim quantum ad aliquid, est prior charitate quantum ad aliquid posterior, ut dictum est.

Ad viii. dicendum, quod obiectio illa procedit de actu fidei, qui est secundum se, non prout est a charitate perfectus.

Ad ix. dicendum, quod quod superior uis perfecta est, ex eius perfectione relinquatur aliqua perfectio in inferiori, & sic cum charitas est in uoluntate, eius perfectio aliquo modo redudat in intellectum: & sic charitas non solum actum fidei, sed ipsam fidem informat.

Ad x. dicendum, quod a postolus in illis uerbis uidetur loqui de istis habitibus, non attendens rationem uirtutis in eis: sed magis secundum quod sunt quedam dona, & perfectiones. Unde in eadem confessione sermonis facit mentionem de prophetia, & quibusdam aliis gratis, gratis datis, quae uirtutes non ponuntur. Si tamen loqueretur de eis in quantum sunt uirtutes quedam, adhuc ratio non sequitur. Contingit enim aliqua ex opposito diuidi, quorum tamen unum est alterius perfectio vel causa: sicut motus localis diuiditur contra alios motus, cum tamen sit causa eorum, & sic charitas contra alias uirtutes diuiditur, quamuis sit forma earum.

Ad xi. dicendum, quod ratio potest dupliciter considerari. Uno modo secundum se: alio modo secundum quod regit vires inferiores. In quantum igitur est inferiorum uirtutum regitua, perficitur per prudentiam. Et inde est, quod omnes aliae uirtutes morales, quibus inferiores perficiuntur, formantur per prudentiam sicut per proximam formam. Sed fides perficit rationem in se consideratam, prout est speculatiua ueri. Unde eius non est formare uirtutes inferiores, sed formari a charitate, quae alias format, etiam ipsam prudentiam, in quantum ipsa prudentia propter finem, qui est charitatis obiectum circa ea, quae sunt ad finem, ratiocinatur.

Ad xii. Dicendum, quod aliquid commune attribuitur alicui specialiter dupliciter: vel quia sibi perfectissime conuenit, sicut si cognoscere attribuiamus intellectui; vel quia in eo primo inuenitur, sicut uiuere attribuitur animae vegetabili, ut patet in primo de Anima: quia in actibus eius primo apparet uita. Vita ergo spiritualis attribuitur fidei: quia in eius actu primo apparet, quamuis eius complementum sit a charitate, & ex hoc ipsa est forma aliarum uirtutum.

Ad xiii. Dicendum, quod in habente charitatem non potest esse aliquid actus uirtutis, nisi a charitate formatus. Aut enim actus ille erit in finem debitum ordinatus, & hoc non potest esse, nisi per charitatem in habente charitatem: aut non est ordinatus in debitum finem, & sic non erit actus uirtutis. Unde non potest esse, quod actus fidei sit formatus a gratia, & non a charitate: quia gratia non habet ordinem ad actum, nisi charitate mediante.

ARTICVLVS VI.

Utrum fides informis sit uirtus.

Extorquetur, utrum fides informis sit uirtus. Et uidetur quod sic. Illud enim quod fides a charitate

consequitur, non potest esse ipsi fidei essentiale, cum sine eo fides esse possit: sed per id quod est aliquid accidentale non collocatur aliquid in genere, ergo fides per id quod est formata a charitate, non collocatur in genere uirtutis, ergo sine forma charitatis est uirtus.

¶ 2. Praet. Vitiu nihil opponitur, nisi uirtus, uel uirtutum: sed infidelitas uitiu est, quae opponitur fidei informi, non ut uitiu, ergo uirtuti, & sic id quod prius. Sed dicendum quod infidelitas opponitur soli fidei formate.

¶ 3. Sed contra, habitus oportet esse oppositos, quorum sunt actus oppositi: sed fides informis, & infidelitatis sunt actus oppositi, & assentire, & dissentire, ergo fides informis infidelitati opponitur.

¶ 4. Praet. Virtus nihil aliud esse uidetur, quam habitus alicuius potentiae perfectius: sed per fidem informem intellectus perficitur, ergo uirtus.

¶ 5. Praet. Habitibus infusi sunt nobiliores habitibus acquisitis: sed habitus acquisiti, politici dicuntur uirtutes sine charitate, sicut a philosophis ponuntur. ergo multo fortius fides quae est habitus informis, cum sit habitus infusus, uirtus est.

¶ 6. Praet. Aug. dicit quod ceterae uirtutes, praeter charitatem, possunt esse sine gratia, ergo fides informis quae est sine gratia, est uirtus.

SED CONTRA. Omnes uirtutes sunt conuenientes, ut quae habet unam, omnes habet, sicut dicit Aug. sed fides informis non est aliis annexa, ergo non est uirtus.

¶ 2. Praet. Nulla uirtus est in demonibus, fides informis est in demonibus, nam daemones credunt, taceo, ergo &c.

RESPON. Dicendum, quod loquendo proprie de uirtute, fides informis non est uirtus. Cuius ratio est, quia uirtus proprie loquendo est habitus potens elicere actum perfectum. Quia autem aliquis est ex duabus potentibus, non potest dici perfectus nisi in utraque potentia perfectio inueniatur: & hoc patet tam in uirtutibus moralibus, quam in intellectualibus: perfecta enim cognitio conclusionum duo exigit, principiorum intellectum, & rationem deductam a principium in conclusiones, siue ergo aliquid circa principia erret uel dubitet, siue in ratiocinando deficiat, aut nimis ratiocinationis non conuenienter dat, non erit in eo perfecta conclusio, nisi nec scia, quod uirtus intellectualis est. Similiter debitus actus concupiscibilis ex ratione & concupiscibili dependet. Unde si ratio non sit perfecta per prudentiam, non potest esse actus concupiscibilis ad bonum, propter quod nec temperantia, nec aliqua uirtus moralis sine prudentia esse potest, ut dicitur in 7. Eth. Cum ergo credere dependeat ex intellectu, & uoluntate, ut ex supra dictis patet, non potest esse talis actus perfectus, nisi & uoluntas sit perfecta per charitatem, & intellectus per fidem, si in deo est quod fides informis non potest esse uirtus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod aliquid potest esse accidentale alicui prout est in genere naturae, quod est sibi essentiale prout refertur ad genus moris, sed uirtutum vel uirtutum, sicut finis debentur conuersioni, uel quolibet alia circumstantia debentur. Et similiter id, quod fides ex charitate recipitur sibi accidentale secundum genus naturae, sed esse formale prout refertur ad genus moris, & ideo per hoc ponitur in genere uirtutis.

AD II. Dicendum, quod uirtuti non solum opponitur uirtuti perfecta: sed ei quod imperfectum est in genere uirtutis, sicut intemperantia naturali habitui, quod est concupiscibili ad bonum, & sic infidelitas

In sol. ad 2. art.

2. de aia c6. 44. & 45. c. 2.

23. q. 4. art.